

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ФІНАНСІВ В СИСТЕМІ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Фінанси – надзвичайно складне, багатогранне, динамічне і суперечливе явище. Вони є невід’ємною частиною грошових відносин і відіграють величезну роль у формуванні, розподілі та використанні централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання функцій, завдань держави і забезпечення умов розширеного відтворення.

Фінанси є важливою складовою політичного, економічного, соціального життя будь-якого сучасного суспільства. Фінанси є також однією із провідних умов функціонування держави, господарюючих суб’єктів, невід’ємною частиною життя окремого індивіда. Фінанси об’єктивно необхідні, тому що обумовлені потребами різноманітної форми їх використання: вводити або скасовувати різноманітні види платежів, змінювати форми використання фінансових ресурсів і т. ін.

Без фінансів неможливо забезпечити індивідуальний і суспільний кругообіг виробничих фондів на розширеній основі, економічно регулювати галузеву і територіальну структуру, стимулювати найновіші впровадження науково-технічних досягнень, задовольняти інші суспільні потреби. Тому розробка наукових підходів до трактування сутності та функцій фінансів є однією з актуальніших проблем фінансової науки і практики.

Метою дослідження є розгляд питань сутності та необхідності фінансів в системі ринкових відносин.

Сутність фінансів, закономірності їх розвитку, сфера охоплених ними товарно-грошових відносин та роль в процесі суспільного відтворення визначаються економічним устроєм суспільства, природою та функціями держави [5].

Виникнення та розвиток фінансів пов’язані з посиленням ролі держави, розширенням виконуваних нею функцій, розвитком товарно-грошових відносин. Фінанси виникають в результаті потреби суб’єктів господарювання і держави забезпечити свою діяльність за допомогою мобілізації фінансових ресурсів.

Категорія «фінанси» характеризується існуванням різних підходів до визначення її сутності, і як результат – значною кількістю визначень, що розкривають поняття «фінанси».

Можна виділити три групи підходів. До першої групи умовно належать ті автори, які зосереджуються на розподільному та перерозподільному характері фінансових відносин. До них слід віднести насамперед таких учених як В. М. Родіонова, Р. Б. Поляк, В.І. Оспіщев, С.В. Ковальчук, І.В. Форкун та ін. Так В.І. Оспіщев зазначає, що фінанси є відносинами зі створення і перерозподілу суспільних благ та багатств, і у цьому сенсі вони тісно пов’язані з розвитком держави і товарно-грошового обігу [4]. С.В. Ковальчук та І.В. Форкун визначають фінанси як економічний інструмент розподілу та перерозподілу ВВП та національного доходу, засіб контролю за утворенням та використанням фондів грошових коштів [1].

Друга група авторів віддає пріоритет відтворювальним відносинам фінансів – функції забезпечення відтворення як на рівні держави, так і на рівні господарюючих суб’єктів, домогосподарств. Автором відтворювальної концепції фінансів вважається О.М. Олександров. До цієї групи можна віднести роботи О.В. Архипова, Д.А. Аллахвердіяна, Л.О. Дробозіної та ін. За визначенням Л.О. Дробозіної, фінанси трактуються як економічні відносини, пов’язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою виконання функцій і завдань держави і забезпечення умов розширеного відтворення [6].

Третя група авторів розглядає фінанси через призму фінансових ресурсів, механізмів їх генерування і використання. До цієї групи авторів можна віднести роботи А.А. Чухна, П.С. Єшенка, В.П. Кудряшова, О.В. Михайловської, В.С. Загорського та ін. А.А. Чухно, П.С. Єщенко розглядають фінанси як сукупність економічних відносин, що складаються в суспільстві у процесі формування та використання фондів грошових ресурсів. Грошові ресурси утворюються на всіх рівнях господарської діяльності через розподіл і перерозподіл частини вартості валового національного продукту та його невід’ємної складової – національного доходу. [8]. О.В. Михайловська визначає фінанси як сукупність грошових відносин, у процесі яких здійснюється формування та використання фондів грошових ресурсів, метою яких є відшкодування витрат, що пов’язані з процесом виробництва та здійснення державою своїх функцій [3]. На думку В.П. Кудряшова, фінанси охоплюють операції, пов’язані з мобілізацією, розподілом і використанням фінансових ресурсів суб’єктами діяльності з метою досягнення визначених цілей [2].

У суто прикладному значенні фінанси сприймаються як процес формування і використання доходів юридичних і фізичних осіб. Зокрема, в зарубіжних виданнях поширене трактування, що фінанси – це застосування різноманітних прийомів для досягнення максимального достатку фірми або загальної вартості капіталу, вкладеного у справу. У фінансах вбачають і науку, і мистецтво.

Отже, фінанси являють собою складне, багатогранне явище, будучи одночасно не тільки економічною, але й історичною, матеріальною, нормативно-правовою категорією.

Фінанси як економічна категорія – це найбільш загальне поняття, що відображає стійкі внутрішні та зовнішні взаємозв'язки між суб'єктами і об'єктами фінансових відносин. У сучасних умовах фінанси являють собою регламентовану систему розподільних відносин, пов'язаних з формуванням і використанням фінансових ресурсів різними суб'єктами фінансових відносин для досягнення певних цілей.

Як історична категорія фінанси в міру розвитку суспільства не тільки охоплюють все більшу кількість суб'єктів своїми стосунками, але і, що важливо, ці відносини трансформуються у бік зміни характеру регламентації і використання все більш широкого арсеналу інструментів управління фінансовими ресурсами відповідних суб'єктів.

Як матеріальна категорія фінанси представляють собою певну суму цінностей, економічних благ, що знаходяться в розпорядженні різних суб'єктів фінансових відносин.

Як нормативно-правова категорія фінанси породжують конкретні фінансові зобов'язання між юридичними, фізичними особами, органами державної та місцевої влади у процесі формування та використання ними фінансових ресурсів [7].

Фінанси відіграють важливу роль в суспільстві та суспільному виробництві (рис. 1).

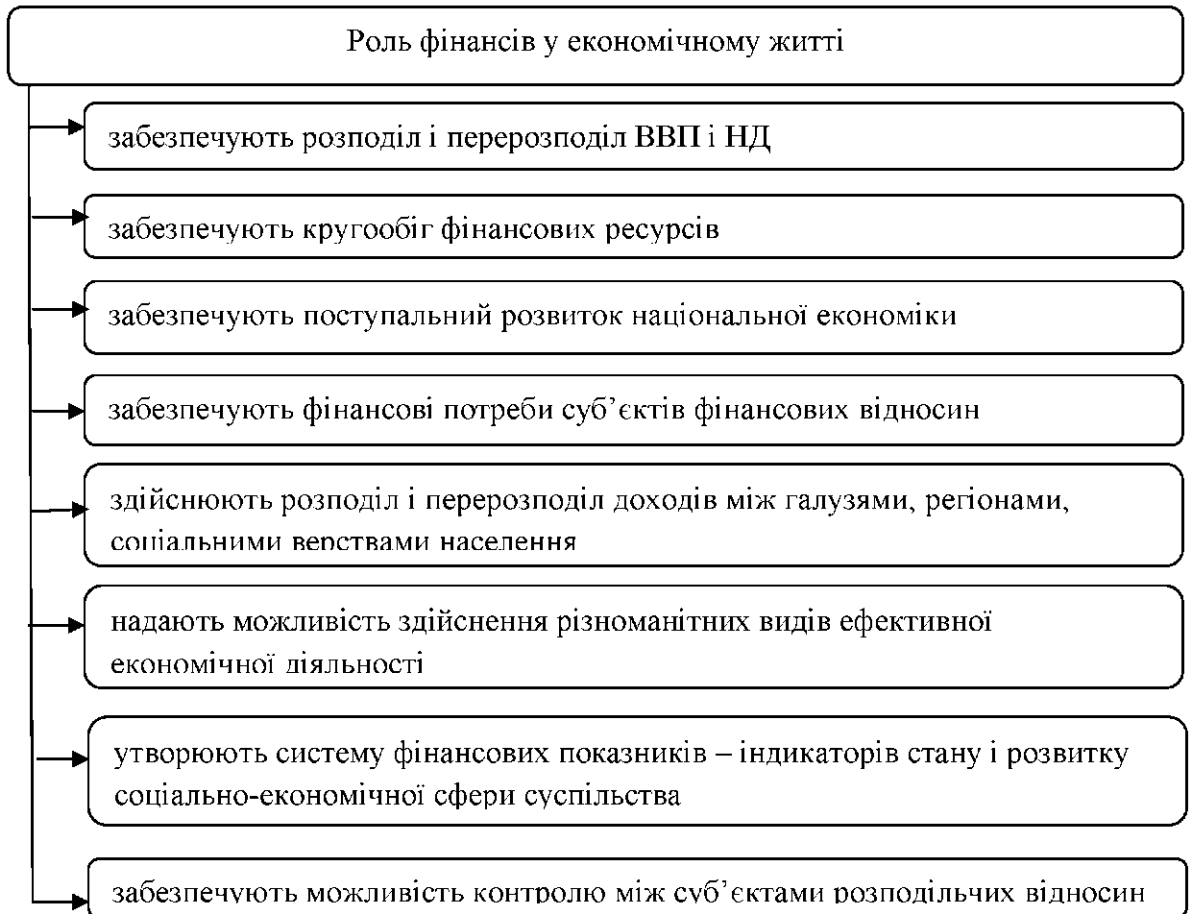

Рис. 1. Роль фінансів у економічному житті сучасного суспільства

Отже, на сьогодні в країнах із розвинутою економікою поняття фінанси трактується як категорія економічного життя, що впливає з об'єктивних процесів економіки, є невід'ємною частиною фінансових відносин і використовується з метою поліпшення суспільного добробуту. Головна ознака, що визначає сутність фінансів – рух грошових потоків, у якому відображаються фінансові відносини обміну, розподілу та перерозподілу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук С.В. Фінанси : навч. посіб. / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2009. – 568 с.
2. Кудряшов В.П. Курс фінансів : навч. посіб. / В.П. Кудряшов. – Київ : Знання, 2008. – 431 с.
3. Михайловська О.В. Фінанси в схемах і таблицях : навч. посіб. / О.В. Михайловська, Д.А. Ковалевич, Т.Л. Томнюк. – Київ : КНТ, 2014. – 386 с.
4. Оспішев В.І. Фінанси : навч. посіб. / В.І. Оспішев, Л.І. Лачкова, О.П. Близнюк та ін.; за заг. ред. В.І. Оспішева. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ : Знання, 2008. – 366 с.

5. Політична економія : підручник / За ред. Ніколенко Ю.В. – Київ : Центр учбової літератури. 2009. – 632 с.
6. Финансы : учебник для вузов / Под ред. проф. Л.А. Дробозиной. – Москва : ЮНИТИ, 2001. – 527 с.
7. Финансы : учебник / С.А. Белозеров, Г.М. Бродский, С.Г. Горбушина и др.; отв. ред. В.В. Ковалев. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : Проспект, 2013. – 928 с.
8. Чухно А.А. Основи економічної теорії : підручник / А.А. Чухно, П.С. Єщенко, Г.Н. Климко та ін.: За ред. А.А. Чухна. – Київ : Вища школа, 2001. – 606 с.

*Аліна Молчан
(Ірпінь)*

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світового господарства і міжнародних економічних відносин різко зростає роль і значення зовнішньоекономічних зв'язків (ЗЕЗ) для економіки країни в цілому, та зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) для окремого підприємства. ЗЕД стає одним з пріоритетів національної політики і стратегії діяльності підприємства. Головними причинами розвитку торгівлі між країнами є нерівномірний розподіл економічних ресурсів країн. Через зовнішню торгівлю і систему ЗЕЗ країни досягаються максимального використання своїх можливостей. В цілому система ЗЕЗ спрямована на стабілізацію економічного розвитку та ефективне здійснення міжнародної політики з метою мінімізації витрат та максимізації прибутків [6, с. 59]. Сучасний стан економіки України супроводжується гострою загальноекономічною кризою. При таких соціально-економічних умовах неможливо досягти відповідного рівня ефективності виробництва, отримати максимальний прибуток, бути лідером в жорсткій конкурентній боротьбі. Становлення стабільного стану економіки вимагає розробки дійових механізмів і підходів, які б дали змогу підвищити ефективність виробництва, створити сприятливі інвестиційні умови, забезпечити конкурентоспроможність продукції на споживчому ринку.

Виклад основного матеріалу. Термін «глобалізація» (англ. globalization, від лат. globus – куля, зміна куля, глобус) означає процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн [7].

Глобалізація є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, яка істотно впливає на економічне життя, практично всіх країн світу і, звичайно, на Україну, яка цілком усвідомлено, активно і цілеспрямовано рухається в напрямку інтеграції в міжнародну економіку [7].

На сьогодні система стратегічного планування соціально-економічного розвитку України відносно регламентована на законодавчому рівні і ґрунтується, насамперед, на Законі України від 23 березня 2000 р. № 1602-III «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», Бюджетному кодексі України, а також Законах України «Про Національний банк України», «Про державні цільові програми» та відповідних постановах Кабінету Міністрів України [1]. Закон регламентує основи системи стратегічного планування, терміни розроблення відповідних документів, їх узгодженість, ним встановлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України. На законодавчому рівні система прогнозно-програмних документів складається з наступних документів: Прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньо- та короткостроковий періоди; Прогнозів та Програм економічного і соціального розвитку АР Крим, областей, районів та міст; Прогнозів та програм розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період [1].

Як повідомляв УНІАН, Національний банк України погіршив прогноз падіння ВВП у 2015 році до 9.5% і підвищив прогноз інфляції до 48% на кінець року. Падіння ВВП України в першому кварталі 2015 року порівняно з першим кварталом 2014 року (в постійних цінах 2010 року) становило 17.2%. Загалом розвиток економіки України у 2015 р. був вельми неоднозначним, що й обумовило розбіжності в експертних оцінках його характеру. Для визначення обґрунтованості тих чи тих прогнозних оцінок розвитку української економіки у 2016 р., а цілком ймовірно – й протягом ряду наступних років, треба проаналізувати найважливіші фактори, що впливатимуть на розвиток економіки.

Зокрема, Росія з 1 січня 2016 р. припинила дію Угоди про зону вільної торгівлі (ЗВТ) з Україною. Рішення щодо ЗВТ обґрунтовано тим, що з 1 січня 2016 р. набрала чинності угода про ЗВТ між Україною та Європейським Союзом [2]. Крім того уряд Росії з 1 січня 2016 р. включив Україну до переліку країн, з яких заборонено ввезення сільгосппродукції, сировини та продовольства. Президент Росії В. Путін також підписав указ, який забороняє прямі транзитні перевезення вантажів з України в Казахстан. Як ідеться в цьому указі, міжнародні транзитні автомобільні та залізничні перевезення вантажів з території України на територію